BİRİNCİ DÜNYA VE KURTULUŞ SAVAŞININ SAYIŞTAY KARARLARINA YANSIYAN YÖNLERİ

Muhsin ALTUN

Sayıştay Denetçisi

DİVAN-I MUHASEBAT MECMUASI

Büyük Millet Meclisi namına varidat ve masarifat-ı devleti murakabe etmek üzere teessüs etmiş bulunan Divan-ı Muhasebat, bütçe ile kabul edilen kadrosuna ve bu suretle Büyük Millet Meclisi'nin izhar buyurduğu arzuya teb'an vilayetlerde de kablessarf murakabeye (harcamadan önce denetim) başlamış ve şimdiden 15 vilayete Murakıplar göndermiştir. Bundan sonra teşkilatın tevsii ve diğer vilayetlere de peyderpey Murakıplar gönderilmesi mukarrer bulunduğundan, tevessü eden (genişleyen) Divan-ı Muhasebat muamelatında ıttırad ve intizamı temin ve tatbikattaki müşkilatı izale etmek üzere Heyet-i Umumiye'ce ittihaz edilen ve edilecek olan kararların bir mecmua halinde neşri düşünülmüş ve 1340 sene-i maliyesi ibtidasından itibaren müttehiz kararlar bu mecmuaya dercedilmiştir. Badema (bundan böyle) her ay nihayetinde o aya ait kararların bir mecmua ile tamimi mukarrerdir. Murakıplar için faideli olacağı me'mul bulunan (umulan) Heyet-i Vekile (Bakanlar Kurulu) kararlarından bazıları ve sair mukarrerat da mecmuanın nihayetine dercedilecektir.

Yukarıdaki paragraf 1340 (1924) yılında yayınlanmaya başlayan Divan-ı Muhasebat Mecmuası'nın birinci sayısının "Mukaddeme"si olup eski harflerle basılmış orijinal metninden aynen aktarılmıştır. Mesleki bir yayın olmanın ötesinde bir kararlar dergisi olmayı amaçlayan mecmua, Divan-ı Muhasebatın taşra teşkilatına (Murakıplıklar) hitap etmekte ve denetimin uyum ve bütünlük içinde yürütülmesini sağlamaya yönelik bulunmaktadır. Derginin her sayısının sonunda o sayıdaki Heyet-i Umumiye (Genel Kurul) kararlarının özetlerine de yer verilmiştir. Derginin ilk sekiz sayısı bir cilt halinde toplanmış olup Sayıştay Kütüphanesinde 2060 demirbaş numarası ile kayıtlıdır.

Cumhuriyetimizin ilk yılına ve o yıldaki bütçe uygulamalarına ilişkin önemli ipuçları içeren Heyet-i Umumiye kararları, büyük bir savaştan galip ama yorgun çıkmış bir ulusun elindeki kıt kaynakların etkin bir biçimde kullanılmasında Sayıştay'ın üstlendiği rolün önemini de açıkça göstermektedir. Aşağıda bu kararlardan hareketle Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşına ilişkin önemli mali ve sosyal olayların kısa öykülerine yer verilmiştir.

YEDEK PARÇA ALIMI

İstanbul'daki Satın Alma Komisyonu tarafından silahlı kuvvetler bünyesindeki binek otomobilleri için kullanılmak üzere alınan yedek parça gi-

derlerine ilişkin verile emirleri, İstanbul Divanı tarafından vize edilmemişti. Vize edilmeme gerekçesinde ise alınan yedek parçaların hangi makamın otomobiline ait olduğunun açıklanması istenmekteydi. Bunun üzerine Milli Savunma Bakanlığından gönderilen 02.03.1924 tarih ve 616/2913 sayılı yazıda,

Alınan yedek parçaların, mevcut binek ve yük otomobillerinin şimdiki ihtiyaçlarını teminden ziyade **tahsisatın müsaadesi nisbetinde** söz konusu otomobillerin seferberlik ihtiyacı için yedek malzeme tedarik ve depolanmasına yönelik olduğu ve bu kabil otomobillerin malzeme noksanının da bu depolardan **ihtiyacat nisbetinde** temin edilmekte olduğu belirtilerek,

Şu vaziyete nazaran mübayaat-ı umumi ihtiyacı Vekaletçe mürettep bir programa göre yapılmakta olduğundan, bilfarz herhangi bir zamanda yapılan mübayaanın hangi makam otomobiline ait olacağı tayin edilemeyeceği...

Savunuluyor ve bu durumun İstanbul Divanı'na tebliğ edilerek verile emirlerinin vizesinin sağlanması isteniyordu.

Sayıştay Genel Kurulu, Bakanlığın talebini karara bağlamak üzere 03.03.1924 tarihinde toplandı. Bu toplantı aynı zamanda Sayıştay'ın Cumhuriyet dönemindeki ilk toplantısı idi ve yeni bir dönemin başlangıcına işaret olmak üzere, alınan kararların numarası Osmanlı dönemindeki karar sayısını takip etmeyip (1)'den başlatıldı. Sayıştay'ın yukarıda aktarılan konu üzerine aldığı karar şöyledir:

3 Mart 340 Tarih ve 1 Sayılı Heyet-i Umumiye Kararı:

İcab-ı keyfiyet müzakere edildikte: Mübayaa edilen malzemenin mürsel (gönderilen) listede muharrer (yazılı) makamata mahsus olduğunun tayinine lüzum olmadığı ve esasen buna imkan-ı maddi dahi bulunmadığı cihetle bu yolda musaddak (onaylanmış) olan evrak-ı tahakkukiyeye ait ita emirlerinin kabul ve tasdiki hususunun İstanbul Divanı'na tebliği Heyetçe müttefikan takarrür etmiştir.

TEKALİF-İ MİLLİYE EMİRLERİ

Türk ordusunun 1921 yılı Temmuz ayında **Kütahya- Eskişehir Muharebeleri** sonucu geniş bir arazi parçasını düşmana terkederek Sakarya'nın doğusuna çekilmesi, TBMM'de uzun süren tartışma ve polemiklere yol açtı. Yunanlıların büyük bir taarruz hazırlığına giriştiği duyumlarının alınması üzerine 05.08.1921 tarih ve 144 sayılı Kanunla[1] **Mustafa Kemal Paşa** Baş-

---

(1) "Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine Başkomutanlık Verilmesine Dair Kanun"

komutan seçilerek kendisine kanun gücünde emirler çıkarma yetkisi verildi. Mustafa Kemal bu yetkisine dayanarak 7 ve 8 Ağustos tarihlerinde **Tekalif-i Milliye Emirleri**'ni yayınladı. Buna göre her ilçede Kaymakamın başkanlığında bir Tekalif-i Milliye Komisyonu kurulacak, Tekalif-i Milliye Emirlerinde sayılan malları toplayarak kendisine bildirilen cepheye gönderecekti.

On emirden oluşan Tekalif-i Milliye Emirleri, Kurtuluş Savaşının nasıl kazanıldığını gösteren önemli bir belge oluşturmaktadır. Bunlarda Üç Numaralı Emir şöyledir:

Tüccar ve halk elinde bulunan çamaşırlık bez, amerikan, patiska, pamuk, yıkanmış ve yıkanmamış yün ve tiftik, erkek elbisesi yapımına yarayan her türlü kışlık ve yazlık kumaş, kösele, taban astarlığı, sarı ve siyah meşin, sahtiyan, mamul veya yarı mamul çarık, fotin, demir kundura çivisi, tel çivi, kundura ve saraç ipliği, nal, nal yapımında kullanılan demir, mıh, yem torbası, yular, belleme, kolan, kaşağı, gebre, semer ve urganların yüzde kırkı Tekalif-i Milliye Komisyonlarına teslim edilecektir...

Emirde, teslim edilen malların bedellerinin **seferberlik sona erince** ödeneceği belirtiliyordu. TBMM bu taahhüdüne uyarak 12.04.1923 tarihli Mahsub-u Umumi Kanunu ile bu borçların ödenmesine ilişkin usul ve esasları belirledi. Ancak belge alma/verme ve saklama geleneğinin zayıflığının yarattığı güvensizlik ortamında, kanunu istismara yeltenenler yanında mağdur olanlar da bulunmaktaydı. Aşağıda bu olaylardan Sayıştay denetimine yansıyan bazılarına yer verilmiştir.

1- Ege bölgesindeki Yunan işgaline karşı önemli başarılar sağlayan **Ödemişli İsmail Efe**, düzenli ordunun kurulması üzerine Ankara Hükümetine bağlanmış ve 33. Süvari Alayı fahri kumandanı olarak atanmıştı. Bu görevi sırasında savaşta kullanılmak üzere Ankara Hükümeti tarafından kendisinden 1921 yılında at satın alınmış ancak bedeli ödenmemişti. Nihayet 1924 yılında Ödemiş Malmüdürlüğü tarafından geçen yıllar borçları tertibinden 1670 Lira hayvan bedeli tahakkuk ettirilerek vize için **İzmir Murakıplığına** gönderildi. Murakıplık söz konusu verile emrini vize etmedi. Vize edilmeme gerekçeleri şöyleydi:

İsmail Efeden alınan hayvanların Vesait-i Nakliye Kanununa göre mi yoksa vaz'ı yed (el koyma) suretiyle mi alındığı açıklanmalı; eğer bu usullerden birisi ile alınmışsa Efede bulunması gereken mazbatalar verile emrine eklenmeliydi.

Sorgu üzerine Ödemiş Malmüdürlüğü, Askerlik Şubesi Başkanlığından aldığı, Müdafaa-i Milliye Vekaletinin 10.03.339 (1923) tarih ve 1086/60 sayılı emir telgrafı üzerine düzenlenen 21.03.339 tarih ve 1 numaralı deyn (borç) ilmühaberi gereğince gönderilen havaleye dayanılarak ödemenin yapıldığını bildirdi. Savunmaya göre söz konusu telgraf, Şube Başkanlığı tarafından Vekalete gönderildiğinden, Malmüdürlüğünde başkaca malumat bulunmuyordu.

Murakıplığın Sayıştay'a gönderdiği 15 Teşrinievvel 340 tarih ve 45 sayılı müzekkereden anlaşıldığına göre, Milli Mücadele sırasında gerek **Tekalif-i Milliye** gerek el koyma suretiyle alınan eşya, erzak ve vesaiti nakliye bedellerinin ödenmesi ve mahsubuna ilişkin olarak çıkarılan 12.04.340 tarihli kanun ve bu kanuna dayanılarak çıkarılan talimatnamelerde, söz konusu borçların tediye ve mahsubu için varlığı gerekli görülen mazbataların, paranın ödenmesi sırasında Malsandığınca istenmesi gerekmekteydi. Bu mazbataların ibraz edilmemesi, düçar-ı ziya olması (kaybolması) yada zaten alınamamış olması halinde, söz konusu borcun kanun ve talimatlara uygun olarak ödenmesi, kanuna aykırı sarfiyatta bulunulması anlamına gelecekti.

Sayıştay Genel Kurulu da **21 Teşrinievvel 340 tarih ve 421 sayılı** kararında, Murakıplığı haklı bularak verile emrini vize etmemiştir:

Bu babda dermeyan olunan esbab-ı ret muvafık bulunmuş olmakla...

2- Ankara Hükümetinden alacaklı olduğunu zanneden efelerden biri de **Bulgurcu Mehmet Efe** idi. Balıkesir yöresinde topladığı birliklerle Yunan ordusuna karşı mücadele eden Bulgurcu Mehmet Efe, bu mücadelesini finanse etmek üzere halktan topladığı yada el koyduğu eşya ve levazım bedelini -sanki kendi masrafı imiş gibi- istiyordu. Ancak **Karesi Murakıplığı** evrak-ı müsbitesi olmadığından dolayı verile emrini vize etmedi.

Verile emrine ekli yazışmaların incelenmesinden olayın mahiyeti daha iyi anlaşılıyordu: Saymanlığın Maliye ve Müdafaa-i Milliye Vekaletleri ile olan yazışmalarına göre Bulgurcu Mehmet Efe, halktan para, eşya ve malzeme toplamış; ancak bunları usulüne uygun olarak defterlere kaydetmemişti. Bulgurcu Mehmet Efenin faaliyetleri suç olmakla birlikte 19 Teşrinisani 339 (1923) tarihli **Müdafaa-i Memleket Uğrunda İka Edilmiş Olan Ef'al ve Harekatın Cürüm Addolunamayacağı Hakkında Kanun** kapsamında değerlendirilmekteydi. Aynı kanunun 3. maddesinde ise ancak vesika mukabilinde alınmış olan mal ve eşyanın Tekalif-i Milliye hükümlerine tabi olacağı hükmü getirilmişti.

Sayıştay Genel Kurulu, Bulgurcu Mehmet Efenin halktan topladığı eşya ve malzemenin bedelini bir de Devletten istemesini kabul etmedi:

Zaten Bulgurcu Mehmet Efenin başkalarından alarak milli müfrezesi için sarfettiği nukut ve eşyayı borçlanmasına sebep görülemeyip, sahiplerinin müracaatı ve hükümetten talepte bulunmaları ve belgesini ibraz veya kayıtlarla ispat eyledikleri takdirde bedelini almaları lazım geleceğinden, Mehmet Efenin talebinin kabulüne imkan olamadığı ve keyfiyetin cevaben Balıkesir Murakıplığına bildirilmesi...

Benzer olaylar sık sık yaşanıyordu. Nitekim daha önce **Konya Murakıbı Cevdet Bey**in aynı mahiyetteki 03.08.340 tarihli müzekkeresi üzerine Sayıştay Genel Kurulu Tekalif-i Milliye borçlarının doğuşuna ve mahiyetine ilişkin olarak bazı açıklamaların bütün Murakıplıklara duyurulmasına

karar verdi. **05.08.340 tarih ve 136 sayılı** kararda Tekalif-i Milliye, belgelenme şekline göre ikiye ayrılmıştı:

1- Alelusul Tekalif-i Milliye veya Tedarik-i Vesait-i Nakliye Komisyonları tarafından verilen mazbatalar.

2- Harbin gösterdiği lüzum ve zarurete binaen kıtalar tarafından doğrudan doğruya el konulmuş olmasına mukabil kıta kumandanlarınca sahiplerine verilen ilmühaber veya o mahiyetteki mazbatalar.

Bunlardan birinci kısımda yer alan mazbatalar müstakil bir evrak-ı müsbite olmaları hasebiyle verile emirlerine bağlanmaları yeterli olup ayrıca tasdik edilmelerine gerek yoktur. İkinci kısımda yer alan mazbata ve ilmühaberler ise kendi arasında iki kısımdır:

a- Kuvayı Muntazama (düzenli ordular) komutanları tarafından verilenler.

b- Kuvayı Milliye ve Kuvayı Seyyare(2) kıta komutanları tarafından verilenler.

Birinci kısma giren mazbataları veren kıtalar eğer lağvedilmişse hesabını devrettiği Tetkik-i Hesabat Komisyonunca söz konusu mazbataların tasdiki zorunludur. Eğer kıtalar halen mevcut ve faal durumda ise mazbatalar bu kıtaların erkan-ı harbiyelerince (kurmay başkanlıkları tarafından) onaylanacaktır.

Kuvayı Milliye tarafından verilen mazbata ve ilmühaberler ise bunları veren Kuvayı Milliye komutanlarının sivil veya asker olmalarına göre iki kısımdır:

a- Asker olduğu takdirde müfrezesinin hesabını devrettiği Tetkik-i Hesap Komisyonları tarafından valilik makamına,

b- Sivil olduğu takdirde el koyma işleminden bilgisi olan **Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri** ile belediye tarafından valilik makamına,

gönderilmesi gereken defterlerdeki kayıtlarla mukayeseli olarak Valinin başkanlığında bir heyet tarafından onaylanması gerekmektedir.

Genel Kurul Tekalif-i Milliye borçlarına esas belgeleri ve yetki düzeylerini bu şekilde sınıflandırdıktan sonra vize sırasında Murakıpların dikkat etmesi gereken konuyu vurgulamaktadır:

Yukarıdaki ihtimallerin tamamında da Murakıplara tevdi olunacak verile emirlerine mazbata veya ilmühaberlerin komisyon tarafından onaylı

---

(2) Çerkez Ethem ve kardeşlerine bağlı kuvvetler..

olarak bağlanması gerekmekte olup komisyonların asıl mazbata veya ilmühaberi muhafaza ederek bunların tarih ve numaralarından bahsetmek suretiyle ayrıca bir vesika verme yetkileri olmadığından, böyle bir şey geldiği takdirde kabul edilmeyerek asıllarının celbi icabedeceği ve keyfiyetin bilumum Murakıplara tamimi...

Bu borçların bütçenin hangi tertibinden ödeneceği ise Genel Kurulun **05.08.340 tarih ve 137 sayılı kararı** ile Murakıplara duyurulmuştur:

Duyunu Umumiye bütçesindeki özel fasıl, Tekalif-i Milliye borçlarının ödenmesine münhasır olduğundan, İstiklal Harbi esnasındaki Tekalif-i Milliye suretiyle doğrudan doğruya Komisyonca(3) *alındığı, Komisyonun alelusul verdiği mazbata ile veyahut askeri kıtalar veya Kuvayı Milliye tarafından yine Tekalif-i Milliye suretinde alınmış olduğu tevsik ve ispat edilen eşya ve levazım ve vesaiti nakliye bedelleri, özel fasıldan ödenecek; bundan başka giderlerin ise Müdafaa-i Milliye bütçesinin geçen yılar borçları tertibinden ödenmesi gerekeceğinden bu cihetin nazarı dikkate alınması hususunun Murakıplara tamimi...*

TEKALİF-İ HARBİYE KANUNU

Tekalif-i Milliye Emirleri ilk defa uygulanan bir yöntem olmayıp Birinci Dünya Savaşı sırasında da Tekalif-i Harbiye adı altında halkın elindeki mal ve eşyalara -bedeli seferberlik sona erince ödenmek üzere- ordu tarafından el konulmuştu. Birinci Dünya Savaşı sırasındaki Tekalif-i Harbiye uygulamasından Cumhuriyet dönemine devredilen sorunlardan biri, bu kanuna dayanılarak el konulan mallardan doğan devlet borcunun zaman aşımına tabi olup olmadığı idi. Bu konudaki tereddütler iki ayrı kanuni düzenlemenin varlığından kaynaklanıyordu.

1913 Tarihli **Usul-ü Muhasebe-i Umumiye Kanunu**'nun 5. ve 36. maddelerinde 5 sene zarfında ashabı (sahipleri tarafından bilistida (dilekçe ile) talep olunmayan kaffe-i duyunun (bütün borçların) müruru zamana uğrayacağı öngörülmekteydi.(4) Yukarıda sözünü ettiğimiz Mahsub-u Umumi Kanununun 1. maddesinde ise 324 (1908) yılı Temmuz başlangıcından 339 (1923) yılı sonuna kadarki borçların, hazine alacakları ile mahsup yada tediyesi kabul edilmişti. Acaba Usul-ü Muhasebe-i Umumiye Kanunundaki zaman aşımına ilişkin hüküm Tekalif-i Harbiye borçları için de geçerli miydi?..

----

(3) 1 Numaralı Tekalif-i Milliye Emri ile ilçelerde kurulan Tekalif-i Milliye Komisyonları.

(4) Benzer hüküm bugünkü 1050 sayılı Kanunun 93. maddesinde de mevcuttur:

Taalluk ettiği sene-i maliyenin hitamı tarihinden itibaren beş sene zarfında ashabı tarafından meşru bir mazerete müstenit olmaksızın tahriren talep ve takip olunmamaktan veya evrakı ibraz edilmemekten dolayı tediye olunamayan duyun müruru zamana uğrayarak Devlet menfaatine sakıt olur.

Afyonda yaşayan **Nerdübancızade Hasip Efendi**'nin 332 (1916) yılında Tekalif-i Harbiye Komisyonuna teslim ettiği iaşe malzemelerinin bedelinin ödenmesine ilişkin verile emri vize için gönderilince, **Karahisar Murakıplığı** verile emrini vize etmeyerek bu konudaki tereddüdünü 30 Kanunuevvel 340 tarihli müzekkere ile Sayıştay'a iletir. Çünkü borcun doğduğu yıldan bu yana 8 yıl geçmiştir.

Sayıştay Genel Kurulu **02.02.341 tarih ve 627 sayılı** kararında, bu tereddüdü Birinci Dünya Savaşı sırasında çıkarılan **Tekalif-i Harbiye Kanunu**'na dayanarak gidermiştir. Bu kanunun 4. maddesinde Tekalif-i Harbiye borçlarının,

Seferberliğin hitamını takip eden sene bütçesine vaz'olunacak (konulacak) tahsisattan tesviye olunacağı (ödeneceği)...

Belirtilmekteydi. Genel Kurul, bu hükümden hareketle söz konusu borçlarda 5 yıllık zaman aşımı süresinin, bu borçların ödenmesi için bütçeye ödenek konulduğu yıldan başlayacağı görüşüne varmıştır:

Mütareke(5) *akdiyle 335 (1919) senesinde seferberliğin ilga edilmesi hasebiyle tahsisat-ı mezkurenin (söz konusu ödeneğin) 336 senesi bütçesine ithali muktazi iken sene-i mezkurede Hükümet-i Milliye'ce seferberlik iadeten idame edilerek 339 (1923) senesi Teşrinievveline kadar devam edip...*

Tekalif-i Harbiye Kanununda öngörüldüğü şekilde seferberliğin sona ermesini takibeden 340 (1924) yılı bütçesine söz konusu borçlar için ödenek konulmuştu. Genel Kurul bu durum karşısında Nerdübancızade Hasip Efendi'nin 332 (1916) yılından kalan alacağı için "müruruzaman varit olamayacağına" karar vererek ve bu kararı bütün Murakıplıklara ve Maliye Vekaleti'ne tebliğ etti.

HALKA DAĞITILAN SİLAHLAR

Milli Mücadelenin tek yöntemi kuşkusuz Tekalif-i Milliye Emirleri değildi. Ankara Hükümeti bazı bölgelerde halkı silahlandırmış, bu amaçla çeşitli yöntemlerle silah temini yoluna gidilmişti.

Eskişehirli Vehbi Efendi silah ticaretiyle uğraşmaktaydı. Gemlik ve çevresinin Yunan ordusu tarafından işgali üzerine **Yalova Müdafaa-i Hukuk Heyeti**, Vehbi Efendi ile temasa geçerek bedeli bilahare ödenmek şartıyla Armutlu ahalisine dağıtılmak üzere 550 Lira değerinde 22 adet tüfek satın aldı. Ancak halka dağıtılan bu tüfekler Gemlik ve çevresinin kurtarılması sırasında Ankara Hükümeti tarafından toplatılarak ordu malı haline getirilmişti. Seferberlik bittikten sonra Vehbi Efendi tüfeklerin değeri olan 550

---

(5) Mondros Mütarekesi (30.10.1918)

Lirayı almak için başvurursa da **Murakıp Muavini Ali Rıza Bey,** Hükümet tarafından müsadere edilmiş silahlar için ödeme yapılamayacağı gerekçesiyle 550 Lirayı içeren verile emrini vize etmez. Ali Rıza Beyin müzekkeresini karara bağlayan Sayıştay Genel Kurulu, **10.08.340 tarih ve 175 sayılı** kararında o dönemi ve Vehbi Efendinin durumunu şöyle yorumlamaktadır:

O tarihlerde Hükümet çeşitli vasıtalarla silah ve cephane tedarikiyle ahaliye tevzi etmekte ve Vehbi Efendinin söz konusu tüfekleri Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin tensibi ve delaletiyle celp ve tevzi eylediği de sabit olduğuna göre Hükümete karşı müteahhit ve bayi mahiyetini iktisap eylediğinden ve bilahare tüfeklerin Hükümetçe müsaderesi, şu vaziyeti ihlal edemeyeceğinden tüfekler bedelinin adıgeçene itası icabedeceğine ve binaenaleyh olbabdaki ita emrinin vize edilmesine...

ESİR DÜŞEN MEMUR VE SUBAYLARIN DURUMU

1- Eskişehir Eytam Müdürü[6] Hacı Nuri Efendi, Eskişehir'in işgali sırasında Yunan ordusuna esir düştü. 12 Teşrinievvel 338 (1922) tarihinden 7 Nisan 339 (1923) tarihine kadar esarette kalan Hacı Nuri Efendi, esaretten dönüşünde bu tarihler arasındaki alacağı olan tam maaş ve onun yarısı tahsisat-ı fevkaladesi (olağanüstü ödenek) için Eskişehir Defterdarlığına başvurarak alacağını geçen yıllar borçları tertibinden tahakkuk ettirdi. Ancak Eskişehir Murakıplığı söz konusu verile emrini vize etmedi. Çünkü Hacı Nuri Efendinin esir düştüğü tarihte zaten onun yerine asaleten Şevket Efendi tayin edilmiş ve tam maaş ve tahsisat-ı fevkaladesi ödenmişti. Üstelik Hacı Nuri Efendi görevi başından ayrılarak ve meşru bir mazereti olmadığı halde dahile çekilmeyerek düşman eline esir düşmüştü. Böyle bir memura maaş verilemezdi. Kaldı ki Hacı Nuri Efendiye maaş ödense bile esaret müddetince Eytam Müdürlüğünü yürüten Şevket Efendiye de maaş verildiğinden, bir memuriyet için iki kişiye maaş ödenmesi söz konusu olamazdı.

Eskişehir Murakıplığının 29.09.340 tarih ve 78 sayılı müzekkeresi üzerine Sayıştay Genel Kurulu, **1 Teşrinievvel 340 tarih ve 366 sayılı** kararında sorunu şu şekilde çözdü:

12 Teşrinievvel 338 tarihinde esir olmuş ve aynı tarihte yerine diğer biri de tayin edilmiş olan Hacı Nuri Efendi, infisal-i tabiye uğramış[7] demek olduğundan başkaca mani-i kanuni bulunmadığı takdirde esaret müddeti zarfında ancak mazuliyet maaşına kesbi istihkak edebileceğinin cevaben adıgeçen Murakıplığa bildirilmesi...

---

(6) Günümüzdeki Çocuk Esirgeme Kurumu Müdürlüğüne tekabül etmektedir.

(7) Tabi karşılanması gereken bir şekilde görevinden ayrılmış.

2- Bilecik Posta ve Telgraf Müdürü Süleyman Sırrı Bey ise Yunan ordusunun ileri harekatı karşısında önce Eskişehir'e, oradan da ailesiyle beraber Ankara'ya hicret etmek zorunda kalmıştı. Ankara'da kendisi ve aile fertleri için harcırahını tahakkuk ettirdiyse de **Murakıp İsmail Hakkı Bey** verile emrini vize etmedi. İsmail Hakkı Beye göre Süleyman Sırrı Beyin kendisine yalnız yolculuk giderleri ödenebilir; yevmiye verilemezdi. 27 Teşrinievvel 336 (1920) tarih ve 44 sayılı Kanunun[8] 1. maddesi gereğince düşman istilasına maruz kalmakla terk-i mevkie mecbur olan memurlar, en yakın Liva merkezine veya resmen merkez ittihaz olunan mahalle gitmek şartıyla memuriyet mahalleri ile iltica ettikleri merkez arasındaki mesafe için Harcırah Kararnamesine[9] uygun olarak **masarif-i seferiye** (yolculuk masrafı) almaları öngörüldüğünden, ayrıca yevmiye ödenemezdi.

Süleyman Sırrı Bey, Ankara'da olduğundan İsmail Hakkı Beyle bizzat görüştü:

-Efendim 44 sayılı Kanunun 1. maddesinin son fıkrasında, bu suretle terki mevkie mecbur olan memurlara, ailelerini de beraber naklettikleri takdirde başkaca aile harcırahı ödeneceği yazılı bulunmasına nazaran memurun kendisine de Kararname ile tayin olunan harcırahın ödenmesi lazım gelir.

-Hayır. Ödenemez. Çünkü 44 sayılı Kanunda istilaya maruz kalan memurların Harcırah Kararnamesine uygun olarak yolculuk masrafı alacakları açıkça zikredilmekte olup, buradaki **aile harcırahı** tabirinden maksat, yine yolculuk masrafıdır.

İsmail Hakkı Beyin 11 Kanunuevvel 340 tarihli müzekkeresi üzerine alınan **15 Kanunuevvel 340 tarih ve 524 sayılı** Genel Kurul kararında aile harcırahı ve yolculuk masrafı tabirleri şu şekilde yorumlanıyordu:

Düşman istilasından dolayı memuriyet mahallini terkeden memurlara Harcırah Kararnamesine uygun olarak yolculuk masrafı ve -ailelerini de naklettikleri takdirde- aile harcırahı verilmesi öngörülmüştür. Harcırah Kararnamesinde ise harcırah, yol masrafı ve yevmiyeden oluşmaktadır. 44 sayılı Kanunda masarif-i seferiye denilmiş olmasından hareketle yalnız yol masrafı ödenmesi gerektiği anlaşılabilir ise de ailesi için harcırah verileceği yazılı olduğuna nazaran bir memurun kendisine yalnız yol masrafı verilerek ailesine yol masrafı ve yevmiye toplamından ibaret bulunan harcırahın itasıyla memurun, ailesine bahşolunan bir haktan kendisinin mahrum edilmesi akıldan uzak telakki olunmuş ve Kanunun son fıkrasındaki masarif-i seferiye tabirinin harcırah karşılığı olarak zikredilmiş olması daha evla görülmüştür.

---

(8) İşgal Dolayısıyla Terk-i Mevkie Mecbur Olan Memurin ve Ailelerine Harcırah İtası Hakkında Kanun. 6245 sayılı Harcırah Kanununun 62. maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.

(9) 15.05.1335 (1919) tarih ve 155 sayılı Mülkiye Harcırah Kararnamesi. 6245 sayılı Harcırah Kanununun 62. maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.

3- Mülazım-ı Evvel (asteğmen) Bekir Efendi, Kurtuluş Savaşı sırasında Yunan ordusuna esir düşmüş, ancak bir daha kendisinden haber alınamamıştı. Bu durumdaki memur ve askerlerin ailelerine, esaretten dönünceye kadar **sipariş maaşı** adı altında bir maaş bağlanmaktaydı. Bekir Efendinin Samsun'da yaşayan kız kardeşi Emine Hanım da kendisine sipariş maaşı sağlanması için başvurdu. Ancak Emine Hanımın Temmuz 340- Teşrinievvel 340 arasındaki maaşı **Samsun Murakıplığı** tarafından vize edilmedi.

Murakıplığın 13 Kanunuevvel 340 tarihli müzekkeresinde tereddüt sebebi şöyle açıklanıyordu:

Esaret ve sipariş maaşı hakkındaki talimatnamenin 3. ve 4. maddeleri hükmüne göre Kurtuluş Savaşı sırasında kaybolanların esaretleri tahakkuk etsin veya etmesin bunların ailelerine esaret ve sipariş maaşı verileceği anlaşılmakta olduğu gibi Maliye Vekalet-i Celilesinin 15 Teşrinisani 340 tarihli genel yazısında da Rusya'da esir olanlardan yalnız hayatta oldukları resmen malum olan asker ailelerine maaş bağlanması öngörüldüğü halde, Milli Mücadelede esir olanlar hakkında ise berhayat (hayatta olmak) kaydının konulmaması hasebiyle, hayatta olup olmadığı belli olmayan askerlerin ailelerine maaş bağlanıp bağlanamayacağı konusunda tereddüt doğmuştur.

Sayıştay Genel Kurulu **30 Kanunuevvel 340 tarih ve 560 sayılı** kararında,

Bu kabil esir maaşlarına ait ita emirlerinin vizesinde tereddüde mahal olamayacağı...

Sonucuna varmakla birlikte ikinci bir karar daha aldı:

Ancak Yunanistan'la sulh akdedilmiş ve esir değişimi muamelesi de bitmiş olduğuna göre bu suretle İstiklal Harbinde kaybolan asker ailelerine ne zamana kadar maaş verileceğinin Müdafaa-i Milliye Vekaleti'nden sorulması...

4- Basra Vilayeti Polis Müdür Vekili Mehmet Zeki Efendi, daha sonra "Mısırlı Mehmet Zeki" olarak anılmasını sağlayacak uzun süren bir macerayı Sayıştay vizesine takılarak tamamlamıştır. Basra'da görevli iken Birinci Dünya Savaşının çıkması üzerine İstanbul'a çağrılan Mehmet Zeki burada fahri yüzbaşı rütbe ve maaşı verilerek gizli bir görev için Temmuz 331 (1915) tarihinde Trablusgarp'taki **Afrika Grupları** emrine verilir. Oradan da başka bir görev için Teşrinievvel 331 tarihinde Mısır'a gönderilen Mehmet Zeki burada İngilizler tarafından tutuklanır.

10 Yıla yakın bir süre Mısır'da kalan Mehmet Zeki 1925'te Türkiye'ye döner ve esaret maaşı tahakkuk ettirir. Ancak Murakıp Refik Besim Bey[(10)] esaret maaşına ilişkin verile emrini vize etmez. Muhasebe Müdürlüğü ile Refik Besim Bey arasında geçen sorgu-savunma süreci şöyledir:

----

(10) Refik Besim BAKUY; daha sonra Sayıştay üyesi olmuştur. Mali Murakabe isimli bir kitabı vardır.

Refik Besim:

-Mehmet Zeki İngilizler tarafından tahliye edildikten sonra İstanbul'a dönmeyip Mısır'da kaldığından bu süre boyunca açıkta kalmıştır. Halbuki **Milis Zabitanı** ancak fiilen görevli oldukları zaman maaş alabilirler.

Muhasebe Müdürlüğü:

-Hayır. Milis Zabitanın açıkta kalması gibi bir durum söz konusu değildir. Görevli bulundukları sırada aldıkları maaşı izinli oldukları süre içinde dahi alabilirler. Esir zabitan hakkındaki 2.8.335 (1920) tarihli Kararname, vatan hizmetini ifa ederken esir düşen bütün zabitanı kapsamaktadır.

Refik Besim:

-Peki esaret müddetini nasıl tayin edeceğiz?

Muhasebe Müdürlüğü:

-Esaret müddeti, esir düştüğü tarihten Türkiye hududuna vasıl olduğu tarihe kadar olan zamandan ibarettir.

Refik Besim:

-Adıgeçenin esaret maaşı hangi kanuna göre tahakkuk ettirildi?

Muhasebe Müdürlüğü:

-Müstahfaz Talimatnamesinin 2. ve 10. maddelerine uygun olarak tahakkuk ettirilmiştir.

Refik Besim:

-Mümkün değil; bu Talimatname İkinci Redif Müfettişliği dahilinde uygulanmak üzere çıkarılmıştır. Halbuki söz konusu müfettişlik mıntıkası **Balkan Harbinde** elimizden çıktığından, mülga olduğu açıktır. Belki Basra Polis Müdür Vekilliği ve gizli görevle bulunduğu Mısır'da tutuklanmasına kadar geçen süre için bir ücrete müstahak sayılabilir.

Muhasebe Müdürlüğü:

-Bu görevin ne kadar sürdüğünün belgelenmesi mümkün değildir.

Sayıştay Genel Kurulunun bu sorgu - savunma sürecinin sonunda Refik Besim Beyin yazdığı 4 Kanunusani 341 tarihli müzekkere üzerine verdiği **10 Kanunusani 341 tarih ve 588 sayılı** kararında şöyle denilmektedir:

Adıgeçenin vaziyetinin geçici bir memuriyet sayılarak ücret ödenebilmesi için memuriyet süresinin tayinine imkan olmadığı gibi dairesince de böyle bir teklif serdedilmemiş olduğundan, bu cihetin mevzubahs edilmesine mahal görülmeyip esaret maaşı verilmesine kanuni imkan olmadığından, bu babdaki ita emirlerinin reddine...

5- Esaret maaşı alıp alamayacağı tereddüt konusu olanlardan biri de İbrahim Hakkı Efendidir. Tokat Vilayeti Birinci Lisesi ibtidai kısmında beşinci sınıf amiri olan İbrahim Hakkı Efendi, Birinci Dünya Savaşının başlaması üzerine Mülazım-ı Evvel (asteğmen) olarak askere alınır ve esir düşer. Esaretten dönüşünde, esareti sırasında işleyen 336 (1920) yılı maaşını almak için başvurur. Müdafaa-i Milliye Vekaletinin havalesi üzerine Maliye Vekaletinin 12 Teşrinisani 339 (1923) tarih ve 255/81 sayılı yazısına istinaden düzenlenen verile emri, **Tokat Murakıbı Cemil Bey** tarafından vize edilmez. Cemil Beye göre İbrahim Hakkı Efendinin alacağı Mahsub-u Umumi Kanununun kapsamı dışında kalıyordu. Çünkü bu kanun 1334 (1918) yılı Temmuz başlangıcından 339 (1923) yılı sonuna kadar **Ankara Hükümeti** bütçeleri dahilinde tahakkuk eden borçlar ile bu süre içinde doğan kişi borçları ve avansları kapsamamaktaydı. Halbuki İbrahim Hakkı Efendinin 336 senesinden alacağı olan tutar, yukarıdaki tarihler arasında tahakkuk etmediğinden Hükümet-i Milliye bütçesi dahilinde tahakkuk etmiş sayılamazdı. Kaldı ki **Usul-ü Muhasebe-i Umumiye Kanunu** gereğince böyle bir alacak, ilgili olduğu yıl içerisinde ifa edilen iş ve hizmetlerden doğmuş olmalıydı. İbrahim Hakkı Efendinin esir olduğu sırada hizmet etmesi yada hizmete müheyya durumda bulunması söz konusu olamazdı.

Diğer taraftan Maliye Vekaletinin söz konusu yazısı, Mahsub-u Umumi Kanunu çıkmadan önce yazılmış olup esaretten dönüşlerinde İstiklal Harbine iştirak edenlerin esaret sırasındaki alacakları ile **İstanbul'un İdare-i Milliye'ye İltihakı** üzerine Anadolu'ya gelen veyahut kadro dahiline alınmış bulunanların İdare-i Sabıka'dan (Osmanlı Hükümeti) olan alacaklarının, bilahare alınacak karara göre ödeneceğini belirtmektedir. Bu yazıdan sonra çıkarılan Mahsub-u Umumi Kanununda ise bu yönde bir kayıt yer almadığından, verile emirleri vize edilmemişti.

Sayıştay Genel Kurulu **19.08.340 tarih ve 239 sayılı** kararında, İbrahim Hakkı Efendinin alacağı konusunda karar verebilmek için önce,

"*Söz konusu alacağın Osmanlı İmparatorluğu ile Hükümet-i Milliye'den hangisine ait olduğunun tayini*" üzerinde durmuştur. Bunu tespit etmek içinse kişinin İstanbul Hükümetine mi yoksa Kuvayı Milliye'ye mi taraftar olduğunun araştırılması gerekmektedir. İbrahim Hakkı Efendinin 336 (1920) yılında esarette bulunmasının, **Kuvayı Milliye**'ye katılmasına mani bir mücbir sebep olduğu kuşkusuzdur. Eğer bu kimse esaretten dönüşünde - söz konusu mücbir sebep kalktığından- memlekete varışını müteakip Kuvayı Milliye'ye katılmışsa, Hükümet-i Milliye'nin memuru telakki olunacak ve doğal olarak maaş alacağı da Hükümet-i Milliye'ye terettüp edecektir.

Eğer esaretten dönüşünde **İstanbul Hükümeti** tarafını seçerek Kuvayı Milliye'ye katılmamışsa, maaşına ait meblağ da Hükümet-i Sakıta (Osmanlı Hükümeti) borçları kapsamına gireceğinden Mahsub-u Umumi Kanununa tabi olacaktır.

Genel Kurul, bu açıklamanın aynı zamanda bütün Murakıplara duyurulmasına karar vermiştir.

HİLAFET ORDUSU'NA KATILAN SUBAYIN MAAŞI

Anadolu'daki Kuvayı Milliye hareketini bastırmak üzere İstanbul Hükümeti tarafından 18 Nisan 1920 tarihli Kararname ile İzmit yöresinde **Kuvayı İnzibatiye**(11) adıyla bir ordu teşkil edilmeye başlanmıştı. Piyade Mülazım-ı Sanisi (Üsteğmen) Selanikli Celaleddin Efendi de bu orduda görev almak için başvuranlar arasında idi. Kendisi Bursa'daki 12. Fırka bünyesindeki 35. Alayın 2. Taburunun 6. Bölüğünde görevli olan Celaleddin Efendinin bu müracaatını haber alan Bursa'daki **Heyet-i Mahsusa**(12) bu kişinin "bir daha hizmet-i devlette istihdam edilmemek üzere nisbet-i askeriyesinin kat'ına (kesilmesine)" karar verir.

Celaleddin Efendi Kuvayı İnzibatiye'nin aldığı mağlubiyetlerle dağılması üzerine 11 Teşrinievvel 337 (1921) tarihinde Anadolu'ya geçerek Kurtuluş Savaşı'nda görev alır. Savaşın sonunda Heyet-i Mahsusa kararı ile Kurtuluş Savaşında görevlendirildiği tarih arasında geçen süre için açık maaşı almak üzere başvurursa da **İstanbul Murakıplığı** düzenlenen verile emrini vize etmez. Çünkü Celaleddin Efendinin ordudan ihracına ilişkin Heyet-i Mahsusa kararı 5.4.340 tarihinde Vekaletçe onaylanmış bulunmaktadır. Celaleddin Efendi bunun üzerine Vekalete başvurarak durumunun düzeltilmesini ister.

Müdafaa-i Milliye Vekaleti ise Sayıştay'a gönderdiği 31 Kanunusani 341 tarih ve 787 sayılı yazısında "bilahare yapılan tetkikat neticesinde adıgeçenin tecziyesi icap etmediği cihetle yeniden tavzifi 23 Teşrinisani 340 tarihinde onaylanarak vazifeye tayin kılınmış olup adıgeçenin nisbet-i askeriyesinin kesilmesinde kusuru olmadığından nisbet-i askeriyesinin kesilmesi tarihinden tavzifine kadar olan müddetin gayrı müstahdem addolunarak açık maaşı verilmesi..." gerektiği belirtilmişti.

Bu yazı üzerine alınan **26 Kanunusani 341 tarih ve 616 sayılı** Genel Kurul Kararında Celaleddin Efendinin yalnız Vekaletin iki kararı arasında geçen süre için açık maaşı verilmesi kabul edilmiştir:

Adıgeçenin nisbet-i askeriyesinin kesilmesi hakkındaki hükmün kaldırılmasına göre her iki karar arasındaki müddet zarfında vaziyeti, nisbet-i

----

(11) Halk arasında Hilafet Ordusu olarak adlandırılmıştır.

(12) 27 Kanunuevvel 340 tarih ve 552 sayılı Genel Kurul kararında, bu heyetin kanun-u mahsusasına müsteniden teşekkül etmiş olduğu belirtilmektedir. Yine aynı karardan bu heyetin mahrem bir mesele hakkında ifadelerine başvurmak üzere Donanma Kumandanı Haydar ve Korvet Kaptanı Muhyiddin Beyleri Bursa'ya çağırdığını öğreniyoruz.

askeriyesi baki olduğu halde bir vazifede istihdam edilmemiş olmasından ibaret bulunmuş ve şu halde de söz konusu müddet için zabitan gibi maaş alması gerektiğinden, olveçhile İstanbul Murakıplığına Tebligat icrası ve adıgeçen Vekalete malumat itası...

İSTANBUL'DAN CEPHANE SEVKEDEN SUBAYIN DURUMU

Mülazım (Teğmen) Kemal Efendi, İstanbul'da İtfaiye Taburunda görevli olduğu sırada aynı zamanda "Ordu-yu Milli kadrosuna dahil Anadolu zabiti" olarak İstanbul'dan Anadolu'ya cephane sevk edilmesi ile görevliydi. Kemal Efendi, 12.03.338 (1922) tarihinde Anadolu'ya geçerek Milli Ordu kadrosuna katılmış Tokat'a tayin edilmişti. Burada İstanbul İtfaiye Taburundaki görevi sırasında doğan maaş alacağını tahakkuk ettirdi. **Tokat Murakıbı Cemil Bey** verile emrini vize etmekle beraber durumu bir müzekkere ile Sayıştay'a bildirdi.

Sayıştay Genel Kurulu ise **27 Teşrinievvel 340 tarih ve 489 sayılı** kararında vize edilen verile emrinin iptalini istiyordu. Genel Kurul kararına göre milli sınırlar dahilinde kalan yerlerde 324 (1908) senesi Temmuzundan 339 (1923) senesi sonuna kadar hazine borçlarının alacaklarla mahsubu ve 336 (1920) senesi başından 339 senesi sonuna kadar Hükümet-i Milliye bütçeleri dahilinde tahakkuk eden borçların da nakden tediyesi, Mahsub-u Umumi Kanununun 1. maddesi gereğidir.

Kemal Efendi de 12.03.338 (1922) tarihine kadar İstanbul'da bulunarak o tarihte Milli Orduya iltihak eylemiş ve İstanbul'dan firarına kadar maaşı İstanbul Hükümeti tarafından tahakkuk ettirilmiş, kısmen de ödenmiştir. Kendisi bu tarihe kadar Hükümet-i Milliye kadrosuna dahil olmayıp Hükümet-i Milliye bütçesinden maaş ve tahsisat almamıştır.

Kemal Efendi gibi İstanbul Hükümeti kadrosundaki subayların açıkta kalmış olmaları karşısında, kendisinin bilahare Hükümet-i Milliye kadrosuna alınmış olması, vaki hizmetinin mükafatını görmüş olduğu anlamına gelir. Bu durumda geçmiş maaşlarının Hükümet-i Milliye bütçesinden addine imkan görülememiştir.

BİN LİRA İLE BİRLİKTE KAYBOLAN KOLORDU

Karargahı Edirne'de bulunan Birinci Kolordu, Trakya'daki tek düzenli birlik olarak Yunan ilerleyişinin önünde önemli bir engel oluşturmaktaydı. Bununla birlikte Kolordu Komutanı **Cafer Tayyar (Eğilmez) Paşa** İstanbul'daki işgal yönetiminin verdiği teminata güvenerek İstanbul'a gidince yerine İstanbul Hükümeti tarafından Muhiddin Bey tayin edildi. Cafer Tayyar Paşa'nın bilahare Trakya'ya dönmesine izin verildiyse de kendisi Muhiddin Beyin teklifine karşı kolorduya kumanda etmeyi kabul etmedi.

Yunan ordusu 20.07.1920 günü Tekirdağ'a çıkarma yaparak Edirne İstikametinde ilerlemeye başladı. 24.07.1920 günü Kolordu Levazım Komutanı Edirne Muhasebe Müdürlüğüne gelerek Kolordu ihtiyacı için 1000 Lira ister; ancak veznede bu miktar para yoktur. Bunun üzerine Levazım Komutanı **Selanik Bankası**'nın(13) Edirne'deki şubesinden 1000 Lira alarak makbuz senedini Muhasebe Müdürlüğüne ciro edip banka müdürüne verir. Muhasebe Müdürlüğü de söz konusu 1000 Lirayı ödeneğinden mahsup ederek adi emanetler hesabına kaydeder ve Levazım Komutanına bir emanet makbuzu verir.

Ertesi gün (25 Temmuz) Edirne işgal edilir; sevk ve idareden yoksun olan Birinci Kolordunun bir kısmı (Cafer Tayyar Paşa dahil) esir olurken geri kalanı da Bulgaristan'a iltica eder.(14)

Bu olaydan dört yıl sonra Selanik Bankası Edirne şubesinin eski müdürü, elinde 1000 Liralık makbuz senedi ile Muhasebe Müdürlüğüne gelerek bankanın alacağını ister. Ancak düzenlenen verile emri **Edirne Murakıplığı** tarafından vize edilmez. Vize edilmeme gerekçeleri şunlardır:

-Birinci Kolordu yok olduğundan, söz konusu meblağın Kolordu tarafından irada geçirilip geçirilmediği bilinmemektedir. Dolayısıyla 1000 Liranın hazine borcu olduğu ispatlanamaz.

-Makbuz senetleri üzerine ciro yapılması mümkün değildir.

-Selanik Bankasının Edirne şubesi bugün faaliyette bulunmadığından, 1000 Liranın eski müdür namına tahakkuk ettirilmesi mümkün değildir.

Murakıplığın 30.09.340 tarihli müzekkeresi Genel Kurulun **4 Teşrinievvel 340 tarih ve 381 sayılı** kararında ele alınarak aşağıdaki sonuca ulaşıldı:

Birinci Kolordunun malsandığından nakit nakli mahiyetinde para almak üzere tevdi eylediği senet muhteviyatının vezne defterine tediye kaydedildiği halde, vezne mevcudunun yetersizliği nedeniyle ödenememesi üzerine Kolordu kaydının kapatılmasını teminen malsandığı tarafından Adi Emanetler Hesabına alınarak karşılığında Kolorduya emanet makbuzu verilmiş ve Kolordunun ihtiyacını temin için de bilahare o miktar akçe Selanik Bankası'ndan alınarak makbuzunun banka namına ciro edilmiş olmasına göre başta ödenmesine imkan bulunamayan meblağın Adi Emanetler Hesabına kaydının doğru olduğu, ciro muamelesinin de bu gibi fevkalade hallerde cari bir teamül olduğu, defterdar ve müfettişlikte bulunan arkadaşlar

----

(13) Bugünkü İnterbank 1888 yılında İtalyan, Fransız, bir Avusturya Bankası ve Galata Bankerleri tarafından kurulmuştur. 1969'da milli banka niteliği kazanarak Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası adını almış; 1990'da ise adı İnterbank olarak değiştirilmiştir.

(14) "Maatteessüf Birinci Kolordu Kumandanından, milletin talep ve intizar ettiği basiret, dikkat ve fedakarlığın tecellisine şahit olamadık. Trakya'daki Kolordumuzun icabat-ı askeriyeyi ve vatanperverlik namusunu yapamamasının yegane mesulü Cafer Tayyar Paşa'dır." (M. Kemal ATATÜRK, **Nutuk**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay. s.328. Ankara, 1997.)

tarafından beyan edilmiş bulunmasına ve bunda bilahare Kolorduca Selanik Bankası'ndan alınmış olması, hususi mahiyeti haiz olup Adi emanetlere kaydı, işlemin mahiyetini değiştirmeyip,

Ancak söz konusu meblağın Hazinenin zimmeti olduğunu kabul için Kolorduca irada geçirilmiş olduğunun tespiti gerekli olduğu gibi Selanik Bankası Edirne Şubesinin eski müdürüne bu paranın ödenebilmesi, söz konusu banka tarafından resmi bir vekalet ve salahiyet verilmesine vabeste olduğundan, Birinci Kolordunun muamelesini devrettiği ***Tetkiki Hesap Heyeti****'nde irat keyfiyetinin tasdik edilmesi ve Selanik Bankasından vekaletname alınmasına kadar söz konusu verile emrinin iadesine...*[15]

BAĞDAT- ZUR ARASINDAKİ POSTA TAŞIMACILIĞI

Birinci Dünya Savaşı sırasında Bağdat-Zur arasındaki posta taşımacılığı işini üstlenen Ali Beyin bu iş için mahalli posta sandığına yatırdığı depozito akçesi, Posta ve Telgraf Umum Müdürlüğünün emriyle merkez hesabına nakledilmişti. Savaşın sonunda Ali Bey söz konusu depozito akçesini almak üzere Ankara Defterdarlığına başvurur. Ancak **Murakıp Kemal Bey** düzenlenen verile emrini vize etmez.

Ekli belgelerden, bir kısmı altın olarak Bağdat- Zur sandıklarına yatırılan depozitonun bilahare mülga (Osmanlı Hükümetine ait) Maliye Nezaretiyle Umum Müdürlük arasında cereyan eden yazışmalar üzerine Bağdat Başmüdürlüğüne irsalat kaydedilip Umum Müdürlüğün "emanet" hesabına alındığı anlaşılmaktaydı.

Murakıp Kemal Beye göre herhangi bir emanet akçesinin merkeze celbine lüzum görülürse, bunun şubelerden alındı kaydı ile yapılması gerekmekte olup söz konusu depozitoların merkezde emanet hesabına kaydedilmesi mümkün değildir. Kaldı ki söz konusu nakil işlemi Zur'un İngiliz orduları tarafından işgal edildiği tarihe rastlamaktadır; dolayısıyla fiilen irsalat icrasına imkan yoktur.

Kemal Beyin tereddüdünü yerinde bulan Genel Kurul, Posta ve Telgraf Muhasebe Müdürünün söz konusu depozitonun emanet hesabına nakline ve Ali Beyin bu işten dolayı hiçbir zimmet ve ilişiğinin bulunmadığı hakkında saymanlık, Posta ve Telgraf Müdüriyeti ve mülga Maliye Nezareti arasında geçen yazışma evrakıyla birlikte Sayıştay'a gönderilmesine karar verdi . **(15.06.340 tarih ve 58 sayılı kararı)**

----

(15) Tetkik-i Hesap Heyetlerinin kuruluş ve çalışmaları için bkz. GÜRHAN ve ALTUN, , Sayıştay Dergisi, Temmuz-Eylül 1998, s.94-119.

DUYUNU UMUMİYE'NİN DENETİMİ

Osmanlı Devletinin 21.07.1914 tarihinde genel seferberlik ilan ederek Almanya ve Müttefikleri yanında savaşa girmesi üzerine dış borç taksit ve faiz ödemeleri durdurulmuş bulunuyordu. Birinci Dünya savaşı boyunca Duyunu Umumiye İdaresi[16] kendisine tahsis edilen gelirlerin tahsiline devam etmiş, ancak alacaklılara ödeme yapılmamıştı. Ankara Hükümeti tarafından seferberliğin ilanı ile durdurulmuş olan borç ödemelerinin yeniden başlatılmasını önlemek amacıyla 31.05.1920 tarihli Kararname çıkarılmıştır:

...Osmanlı ülkesinin her tarafında seferberlik fiilen devam etmekte olduğundan, 21.07.1914 tarihinde ilan edilen genel seferberliğe sona ermiş gözüyle bakılamayacağı kararlaştırılmıştır...

Bu Kararname ile Kurtuluş Savaşı boyunca Duyunu Umumiye İdaresi vergi toplamaya devam etmiş, toplanan gelirler İstanbul'a gönderilmeyerek Ankara Hükümeti bütçesine dahil edilmişti.

Lozan Anlaşması ile Osmanlı yönetiminden kalan ve Duyunu Umumiye tarafından yönetilen borçların, Osmanlı Devletinden toprak alan devletler arasında paylaştırılması esası getirildi. Ancak Duyunu Umumiye İdaresi kaldırılmamış, paylaştırma yapılıncaya kadar[17] Türkiye'de faaliyetlerine devam etmiştir. Genel bütçe içerisinde yer alan Duyunu Umumiye İdaresinin nasıl denetleneceği Sayıştay ile Maliye Bakanlığı arasında yapılan bir dizi yazışma sonucunda açıklığa kavuşmuştur.

Maliye Bakanlığı, Duyunu Umumiye'nin mevcut örgütlenmesi Bakanlık teşkilatına uygun olarak değiştirilmediği sürece Sayıştay'ca yürütülecek denetimin, merkezdeki harcamalar ve taşraya verilecek nakit havaleleri ile sınırlı kalacağı görüşündedir. Maliye Bakanlığına göre bu kadarlık bir denetim "Meclis-i Ali'ce (TBMM) istihdaf olunan (hedeflenen) gayeyi temin edemeyecektir."

Bakanlık bu görüşünü Duyunu Umumiye İdaresinin bazı konularda genel hükümlerden farklı olarak işlem yapıp yapamayacağı şeklindeki mütalaa istemiyle (istifsar-ı mütalaa) birlikte Sayıştay'a bildirmiştir. Bakanlığın yazısına cevaben 2. Daire tarafından hazırlanan 17 Şubat 341 tarih ve 14273/24 numaralı tezkirede ise,

---

(16) Resmi adı Duyunu Umumiye-i Osmaniye Varidat-ı Muhassasa İdaresi'dir.

(17) 1.12.1928 Tarihli "Türkiye Cumhuriyeti İle Osmanlı Duyunu Umumiyesi Hamillerinin Mümessilleri Arasında Akdedilen Mukavelenamenin Tasdikine Dair Kanun"la Osmanlı Devletine ait borçların %70'e yakın bölümünün (107.500.000 Altın Lira) Türkiye Cumhuriyeti tarafından ödenmesi ve Duyunu Umumiye İdare Merkezinin Paris'e taşınması kabul edilmiştir.

1. Duyunu Umumiye teşkilatının vilayet mal sandıkları veya posta ve telgraf idaresi gibi, şubelerinin başmüdürlüklere bağlanması ve buralarda saymanlık kurulması,

2. Bu düzenlemenin 342 (1926) yılı bütçesiyle birlikte uygulamaya konulması,

3. Şube hesaplarının önceden olduğu gibi 341 (1925) yılında da merkezde toplanması,

4. Harcamaların kaza malsandıklarına kıyasen mahsup seklinde verile emrine bağlanmasının zorunlu olduğu belirtilmiştir.

2. Dairenin tezkiresinde, Duyunu Umumiye personelinin devlet memurlarından hiçbir farkı bulunmadığı, dolayısıyla maaş ve harcırah bakımından bütün memurların tabi oldukları genel hükümlere tabi olacakları ifade edilmiş ve bu karar 17.02.1925 tarihinde Duyunu Umumiye Müdüriyeti'ne tebliğ edilmiştir.

Bu şekilde örgütlenmesi öngörülen Duyunu Umumiye hesabının denetlenmesine ilişkin olarak Sayıştay Genel Kurulunun **21 Şubat 341 tarih ve 654 sayılı** kararında,

- 1341 yılı başlangıcından itibaren merkezde yapılacak bütün harcamalara ait verile emirleriyle şubelere verilecek nakit havalenamelerinin vize edilmek üzere Sayıştay'a gönderilmesi,

*- Usul-ü Muhasebe-i Umumiye Kanunu gereğince tahakkuk edipte şimdiye kadar ödenememiş borçların, yılı bütçesinde ödenek artığı bulunmak şartıyla **Geçen Yıllar Borçları** faslından ödenmesi gerektiği,*

- Bu fasıldan yapılacak ödemelerin denetimini sağlamak için 336 (1920) yılından itibaren geçen yıllar bütçelerinden harcanmaksızın kalan ödenek artıklarını fasıl ve madde itibarıyla gösteren bir cetvel hazırlanarak Sayıştay'a gönderilmesi, hususlarının Duyunu Umumiye Müdüriyeti'ne tebliğ edilmesi,

- 1926 yılına kadar olan Duyunu Umumiye hesaplarının ise Maliye Bakanlığınca bildirilen şekliyle kabul ve tetkik edilmesine karar verilmiştir.

